

Kommunisme og religiøsitet

Af Ernst Dahl

Morten Thing skriver i sin replik i Arbejderhistorie 4/2005, at jeg har misforstået hans forklaringer om kommunisternes religiøse holdning til Sovjetunionen. Det er muligt, men så skal årsagen måske søges i uklare begreber.

Morten Thing indfører begrebet "dennesidig tro", som skal betegne menneskers holdning til en genstand eller et emne, hvor holdningen har stærke lighedstræk med holdningen til en Gud, men altså i dette tilfælde er rettet mod noget jordisk. Det mener jeg er en stærk udvanding af begrebet religiøs tro.

Morten Things argumentation er, at i både videnskab og religion er der tale om tro, men at forskeren kan stille spørgsmål til sin tro på en videnskabelig tese, det kan den religiøse person ikke til sin tro på en gud. Det særlige ved religiøsitet er ifølge Morten Thing, at troen indeholder et såkaldt "helligt sted", altså noget der ikke kan spørges til. Da kommunisterne ikke satte spørgsmålstegn ved socialismen i Sovjet, det skulle bare accepteres, må de have haft et religiøst forhold til Sovjet. Kommunismen var en form for dennesidig religiøs tro.

I sin replik skriver Morten Thing: "Som sagt mener jeg, at de socialistiske bevægelser i en vis udstrækning omfunktionerer den religiøse følelse til en utopisk tro. Det indebærer ikke, at enhver tro er ubegrundet eller religiøs. En utopi kan, som Ernst Bloch har argumenteret for, være konkret, dvs. baseret, ikke på lystige fantasier, men på en analyse af samfundets struktur og ud-

viklingspotentiale." Og: "Ingen videnskab kan klare sig uden tro. Men der kan spørges til den, og troen kan afprøves ved forsøg, analyser . . ."

Man skal lægge mærke til forløbet i denne form for logisk slutning. Det fælles overbegreb er "tro", hvor der til nogle former kan stilles spørgsmål (videnskab) og andre ikke kan spørges til (religion). Hvis der så er mennesker, der ikke kan eller vil stille spørgsmål til noget jordisk, er der tale om dennesidig religiøs tro.

Forudsætningen for at kunne nå frem til begrebet dennesidig tro, er altså det fælles overbegreb tro. Er det meningsfuldt at tale om tro i disse forskellige tilfælde? Har fysikerens tro på teorien om atomerne overholdt noget som helst lighedstræk med troen på Jesus? Det mener jeg ikke.

For at gøre det mere klart, vil jeg bruge et konkret eksempel. En person elsker et andet menneske, en anden person elsker Jesus. Hvordan kan vi skelne de to personers følelser? Jeg mener, at den måde, vi normalt skelner følelser på, er ved at se på det objekt, de er rettet mod. Vi navngiver følelser i forhold til det objekt, de er rettet mod. En katolik og en kommunist kan have meget fælles, men deres overbevisning er rettet mod noget helt forskelligt, og derfor vil vi være mest tilbøjelige til at mene, at de to personer har nogle forskellige grundholdninger. Jeg mener, at det er den måde, vi beskriver holdninger og følelser på.

For nu at gribe sagen lidt systematisk an, tager jeg nogle opslagsværker. De kan selvfølgelig diskuteres, men må antages af formidle en forholdsvis almen brug af ordene. Gads Religions-

leksikon (1999) skriver følgende om tro: Den almindeligste og bredeste betegnelse for en (religiøs) overbevisning eller livsanskuelse. Opfattes almindeligvis som en mere uvis og subjektiv antagelse end den objektive, bevislige og sikre erkendelse, som man kalder viden. Modstillingen af tro og viden kan indebære, at det overses, at tro i religiøs forstand er kendetegnet ved en tillidsfuld vished. Tro betyder også tiltro, der bygger på troværdighed og ikke på bevis.”

Her drages skellet mellem tro og viden. Troen er det subjektive, der ikke kræver bevis. Viden er det objektive, der kræver bevis. Desuden nævnes, at tro kan bruges i betydningen tiltro, der betegner troværdighed, som ikke kræver bevis, men heller ikke (som jeg forstår det) udelukker muligheden for bevis. Det sidste kan vel betegne menneskers forhold til politiske partier: Man har tillid til politikere, for de er troværdige.

I Den Store Danske Encyklopædi finder vi under opslaget om tro følgende:

“Tro, grundholdning af tillid, i religiøs forstand menneskets hengivelse til Gud eller til guddommelige, transcendent magter, hvis eksistens man er sikker på, skønt man intet kan vide derom.

Det er den religiøse dimensi-

on eller totale livsopfattelse, der vil være i centrum i det følgende. Men begrebet har en række andre betydninger: Det kan angive, at en person er til at stole på, eller at man er forvisset om, at noget lever op til, hvad man forventer, eller blot at man har en mening eller en formodning om et eller andet. Ordet kan næsten tømmes for betydning, når man siger: ‘Det tror jeg nok’ “

Dette forstår jeg sådan, at tro i religiøs betydning helt adskiller sig fra alle andre betydninger af ordet tro. Religiøs tro angår transcendent tilstande og magter.

Ud fra denne opdeling bliver det helt meningsløst at sige, at både videnskab og religion indebærer tro. Problemet i Morten Things opfattelse opstår, fordi han ikke skelner klart mellem forskellige anvendelser af det almene ord “tro”.

Morten Thing skriver i replikken, at “Faktisk findes der religioner, hvor netop det dennesidige er helt afgørende, fordi de intet gudsbegreb har, fx flere former for buddhisme.” Da mit kendskab til buddhisme må siges at være begrænset, griber jeg igen Gads Religionsleksikon, hvor jeg læser: “Buddhisme kan i sit udgangspunkt siges at være ateistisk” (s. 93). Under opslaget ateisme læser jeg: “Den overbevisning at der ikke er nogen gud” (s. 54).

Buddhister tror altså ikke på en gud. Leksikonet skriver videre om buddhisme: “At forestille sig en fortsat eksistensrække uden noget jeg eller selv ser den buddhistiske lære ikke som noget problem. Den forklarer overgangen i billeder med efterfølgende spørgsmål og svar . . . “ (s. 93).

Buddhismen indeholder altså en tro på menneskers stadige genfødsel til nye eksistenser, kredsløbet kan dog ophøre, hvis man lægger den rette stræben for dagen (s. 93). Påstanden om individets genfødsel til nye eksistenser kan ikke begrundes med argumenter, kun forklares med billeder. Dette mener jeg indeholder noget transcendent. Om ordet transcendens siger religionsleksikonet: “Betegner en virkelighed der ligger uden for eller sprænger grænserne for menneskets sædvanlige erfaring eller erkendelse.” (s. 530).

Det er vel det, der er fælles for al religion og religiøsitet, ikke om der er en gud, men at man opererer med en virkelighed udenfor den, vi kan erkende objektivt. En såkaldt “dennesidig religion” må altså operere med en virkelighed af åndelig art, hinsides den virkelighed, vi erkender med objektive metoder. Men en dennesidig tro på en transcendent virkelighed er jo en selvmodsigelse!

Ernst Dahl, cand.mag. i historie og filosofi